

ФІЛОСОФСЬКЕ БАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ КЛОНУВАННЯ

Якщо говорити про екологію сучасної Землі, ні для кого не будуть новиною екологічні проблеми, що беруть свій початок ще з часів індустріалізації та промислової революції. Однак саме зараз людство стоїть на межі вибору. З однієї сторони ми можемо самі себе знищити за допомогою техніки та відходів, з іншої сторони, як перспектива, прийти до чіткого визначення пріоритетів розвитку. Якщо раніше були нагальними проблемами були лишень екологічні, то тепер до них додалися питання доцільного використання біотехнологій.

Погляд сучасності

Усвідомлення пріоритету загальнолюдських гуманістичних цінностей веде до конструктивного діалогу, сприяє міжнародному співробітництву, виробленню стратегії сталого розвитку цивілізації. Клонування та його можливі соціальні наслідки з погляду їхньої етико-філософської оцінки ставлять під загрозу ці успіхи. По-перше, суспільство вже розділилося на супротивників і прихильників клонування, що призводить до протистояння, і досить напруженого. По-друге, розділилася також світова спільнота, оскільки різні країни зайняли різні позиції, що відбилося у їхніх національних правових нормах. По-третє, якщо клонування людини буде все-таки здійснено, то виникне новий вид індивідуальних відмінностей – генетичний, нова соціальна верства – клони, нова проблема – співіснування клонів і звичайних людей. Навіть для психологічної адаптації до цих проблем соціуму знадобиться певний час і значні зусилля. За твердженнями вчених, клони людини будуть звичайними людськими істотами. Вони народяться, як звичайно, – через 9 місяців – і виховуватимуться в сім'ї, як і будь-яка інша дитина. Їм потрібно буде 18 років, щоб досягти повноліття, як і всім людям. Тобто, від початку соціального експерименту з клонування людини до появи перших симптомів його наслідків мине приблизно той же час.

Найближчі наслідки клонування людини.

Найближчі наслідки клонування людини – це політизація та ідеологізація розвитку біології і медицини. Вже організовано комітет у справах захисту клонування і безсмертя, що об'єднує вчених-біологів та медиків. Як заявляє його голова Сергій Бодров, комітет виступає за легалізацію досліджень з питань клонування людини. Причому, на думку організаторів, тільки створення державної програми з проблеми клонування вже найближчим часом зможе довести тривалість людського життя до 500 років: «Метод... клонування людей у перспективі обіцяє можливість радикального лікування всіх хвороб людини раз і назавжди шляхом замінювальної терапії».

Клонування та суспільство.

Віддаленими наслідками реалізації можливості розмножуватися за допомогою клонування може стати остаточна легалізація нетрадиційних з погляду моралі, нових форм сімейно-шлюбних відносин, які суперечать традиції моногамного шлюбу. Якщо почнуть використовуватися такі методи штучного розмноження, зростатиме кількість неповних сімей, стане більше дітей, що народжуватимуться поза шлюбом і виховуватимуться у таких сім'ях. Клонування як метод штучного розмноження руйнує історичну систему моральних цінностей, деформує передусім головну з них – любов. «Дивовижний новий світ», описаний О. Хакслі, де до логічної межі доведено наслідки штучного розмноження людей за заданими параметрами, може слугувати образним відтворенням перспектив соціального розвитку людства, якщо воно піде цим шляхом.

Біотехнології та мораль.

Існує жорсткий зв'язок між запереченням традиційної моральності, розпадом інституту шлюбу і штучними технологіями зачаття. Еволюціонуючи, антропоцентризм ХХ століття відмовляється від розуміння людини як істоти, залежної від вищих сил – будь то природа чи Бог. Він зміцнює людину в оцінці себе як самодетермінуючого суб'єкта, цілеосмисленого «творця» техніки, власного життя, самої себе. Повчальні приклади, які дає нам соціоекологія, свідчать, що передбачити всі варіанти подальшого розвитку соціоприродних систем неможливо. Негативні наслідки втручання людини у перебіг природних процесів проявляються не одразу, іноді через значний час, а завдані ними збитки можуть виявитися не просто серйозними, а й непоправними.

Проблема клону

Клон-близнюк буде на кілька десятиліть молодшим від свого оригіналу, тому немає небезпеки, що люди плутатимуть їх. Але чи готові ми зустрітись зі своєю молодшою копією? Що при цьому відчуеться – інтерес, радість чи збентеження і навіть обурення? І навпаки: що відчуватиме, як поводитиметься при такій зустрічі людина-клон? Спеціалісти підраховують у відсотках можливу міру талановитості клонів великих людей, ступінь їхньої корисності для суспільства за методом аналогії, який, до речі, має свої обмеження. Складно передбачити характеристики клона як соціалізованої особистості. Якими будуть його внутрішній світ і душевні переживання з приводу власної природи, призначення, долі? Що домінуватиме в його психології, поведінці, мотивації вчинків, системі цінностей? Чи буде прийнятною для клонів наша – людська мораль, чи вони створять власну? Плуралізм думок і гарантії свободи у правовій державі потребують більш вагомих підстав для заборони клонування людини, ніж просто неприйнятність самої думки про нього. Кажуть, немає злочину без жертви. Як почуватиметься біокопія людини, коли дізнається правду про своє «народження»? Дякуватиме вона своїм творцям чи почне мститися їм? Можливо, клон сприйматиме себе як особливе створіння, тим більше якщо він – близнюк видатної особистості. Також перевагою клонів може стати те, що вже з самого початку життя будуть відомі їхні здібності.

Генетика та суспільство.

У генетики безліч аспектів, що мають вихід у соціальну, політичну, етичну сфери. Це, насамперед, питання про використання досягнень науки з метою поліпшення людської «породи». Прикметно, що про це мріяли нацистські керівники і віддані їм представники біології, які посилено розробляли расову теорію у Німеччині за часів панування фашистської ідеології. Відомі також спроби «створення» людей особливого – соціалістичного типу в колишньому СРСР.

Проте подібні ідеї, котрі несправедливо названі «євгенікою», були чужі світовій генетичній спільноті, виховані у гуманістичному і демократичному дусі.

Внесок «Євгеніки».

От що насправді могла дати світові євгеніка. Проте, яка це часто бувало в пореволюційній Росії, через політичні амбіції влада проголосила євгеніку реакційною буржуазною ленаукою і фактично заборонила вивчати генетику людини, а разом і медичну генетику, розглядаючи їх як похідні расизму. Ця ж «турбота» істотно загальмувала розвиток такого важливого розділу генетики, як генетика поведінки. Проголошувалося, що людина – це плід чистого виховання, за допомогою якого можна ліпити будь-яку «продукцію» з вихідного, абсолютно однакового людського «матеріалу». А генетики стверджували, що багато не тільки фізичних, а й психічних якостей визначено генетично і лише частково вони піддаються впливу середовища і зовнішній корекції. Вивчення генетики поведінки дає змогу зрозуміти механізми патологічних відхилень у поведінці людини, виявити у неї схильність до тих або інших видів творчої діяльності. Важко собі уявити, яким чином суспільне середовище може вплинути, наприклад, на розвиток больових рецепторів. Цілком очевидно, що ці особливості є генетично детермінованими, а не соціальними, політичними ознаками.

Розвиток генетики.

Отже, соціально і юридично значущі відкриття генетиків тривалий час ігнорувалися суспільством. Тож сьогодні надзвичайно важливо по-новому оцінити деякі соціальні явища, зокрема форми поведінки, що колись помилково розцінювались як збочення, зумовлені неправильним вихованням. У зв'язку з цим доведеться також переглянути і деякі узвичаєні моральні норми.

Схоже, людина так досі і не усвідомила, що, знищуючи або спотворюючи природу, вона знищує саму себе. Але для того, щоб змінитися, їй необхідно прийняти повну міру всього людського: сорому і совісті, обов'язку і співчуття, перейнятися «шанобливим ставленням до буття» і перестати ставити прибуток вище самого життя. У рамках нашого дослідження важливо підкреслити, що механізм моральної регуляції ґрунтується на вільному виборі, свободі волі. Перед фактом революційного прогресу в генетиці, зокрема у галузі клонування людини, не можна недооцінювати моральні закономірності влаштування людського життя. Таким чином, поява біоетики знаменує перехід до глибшого розуміння науково-технологічного прогресу в сфері людських відносин, перенесення центру уваги з виникнення моральної свідомості на сутність моральних проблем у зв'язку з новими реаліями і практичними можливостями їхньої реалізації. Очевидно, що така рефлексія потребує виходу за рамки вузької предметної галузі, істотно розширюючи уявлення про суб'єкт моральних відносин. Спираючись на систему ключових вітальних цінностей – життя, здоров'я, смерть, дитинство, старість – біоетика охоплює не тільки етичні норми стосунків лікар – пацієнт, а й екологічну етику: ставлення до тварин, біоценозів, біосфери в цілому. Це означає, що не лише людина, а й уся природа стає суб'єктом моральних зв'язків і моральної регуляції. Кардинально розширюються і поглиблюються підвалини традиційної моралі як моралі «благоговіння перед життям» (за А. Швейцером). Справжні моральні якості людини – доброта, щедрість, всепрощення, гуманізм – «висвічуються» саме у ставленні до природи, до мовчазних і безпомічних наших «молодших братів», які, на відміну від людей, не можуть звернутися до суду з приводу захисту своїх прав.

Список використаних джерел

1. Шевчук Е. Н. Філософсько-етичне наслідки клонування людини // Соціально-правові аспекти клонування людини. – Одеса: ЛАТСТАР, 2001. С. 89-124.
2. Пирогов Н. И. Севастопольські листи і спогади. – М.: АН СРСР, 1950. С. 65-94.
3. Чи згодні ви клонувати себе? // Известия. – 2001. 28 июля.
4. Гуманістичний маніфест 2000: Заклик до нового планетарного гуманізму // Сучасний гуманізм. 2000. – С.28-67.
5. Корочкин Л. В лабіринтах генетики // Новий світ. – 1999. – С.112.